

ॐ
मं० १०
१

वनेयपक्षमर्त्येयं व्युत्पत्तिः ६ का-
यदोमलेनकरणरजिकोशः ६

ॐ श्री गणेशाय नमः ॥ नमः सारस्वत्यै ॥ गुरुवे नमः ॐ न
मुनिविजयेनेयकेयतेसुगमान्वया ॥ १ ॥ इह काव्ये कर्त्तृपू
राज्ञानकुर्वन्ति ये च विद्यासधाति का ज्ञेयानामपिनगा ह्य
कारप्रमत्तः सापेनोत्तममिन्नमहिमा नृक्योपेनेमर्त्तः
वसन्ति रामगि र्धा प्र मेय ॥ १ ॥ प्रस्यार्थः पुनः कानामगु
नायुक्तमिन्निक श्रिदनिदिष्टनामा चैतः रामगिर्या प्र मे
य ० काने कथं भूजो यतः स्वाधिकार प्रमत्तः सु मर्त्तः
शयेन जेनसापेनकोता विरहगुरुणा पुनः कथं भूजो नव वीभी
दकेषु पुनः कथं भूजो य रामगिर्या प्र मेय सु मर्त्तः
नोधनदस्या कथनकारित्या ज्ञेयनामा ज्ञे ॥ १ ॥ मर्त्ति र
श्राप्ता माः रामगिर्या प्रमाः ते सु रामगिर्या प्र मेय पु
तिभवः प्र सा मितिप्रसंगामतः प्रसा प्रापितः महिमा म
मार्थाया विरह जेनगुरुगिरि य काता विरह गुरुतेन कोत
येन मर्त्तः कुवेरस्य सापेन कत्वा स्वस्मादात्मीया दधि
वेरस्य सुगुरुतार्थवधान यने प्रा साधिकारो भूत कद
सवत्सरते प्रया विद्यो गोमविष्य ती नि कुवेरेण प्रा स
व्यामहिमा माहा त्त्य यस्य सजादृसः को श्रिददा व
त्यते वर्यभो ग्यतेन वा स्वाधी नि स्वसाधिकार मर्त्तदेव
मत्तः ज्ञेन के ति ज्ञेन कत्तन या सीता ज्ञेन कत्तन या सीता
ज्ञे सुजन्म कत्तन या सीता पुनोद केयु ॥ १ ॥ श्रिगो नि धो युर
वः यदा ध्या या च कि नु नृ ना सारव प्रका या तर वः यदा दि
ध्या या सदा पूर्ण पुष्प कि सलये पुले रि नि श्रिगो स
गधसा या तरु ॥ १ ॥ यथा तर्क णां सूर्य परावर्त्तने पि धाम
नरु

- Title - मैत्रेय दूत (टीका)
- Accession No - Title -
- Accession No -
- Folio No/ Pages -
- Lines-
- Size
- Substance Paper -
- Script Devanagari - देवनागरी
- Language - संस्कृत
- Period -
- Beginning - ॐ श्री गणेशाय नमः । नमः सारस्वत्यै
- End - गुरुभिर्देजितं गार्जितं वर्तयेथाः । अह्य-
श्री मैत्रेय ।
- Colophon-
- Illustrations -
- Source -
- Subject -
- Revisor -
- Author - सुमुनि विजय
- Remarks- अपूर्ण / पृष्ठ-2, 14 से 19 नहीं है।

राहुल कुमार / Rahul Kumar

२

273

ת . ת

राम
९

2

7

[illegible]

[illegible]

पादे उपलविषमे पावाणे दुर्लभे उपलव्यते रेवा कामिव गजस्य भुगे विरचिता कृतिरसा भिव कैः मक्ति देदेः नाना प्रकारैः रत्नान्व
 यः वनेति वनचरण किनेमिः हाना च धूमि स्त्रीभिः सुरत पसग समये भुक्ता निशेविता निकुलानि गङ्गाणि बालता ह्यदि तस्याना
 नियमिनः सः तस्मिन् वनचरण धूमि के जे एतेन सभा गस्यान मुक्त नो यति नो यस्योदके स्य उत्सर्गः पतने वावर्णाते योत्सर्गः ज
 ग्गा स्नात तो योत्सर्गात् उदक त्याज्यति रत्न गमन दनेति दुर्जगु शी घुत्तरा गति यस्य सुदुर्जनर गतिः तस्य रमिति तस्मादा मुक रपवे
 ज्ञान परे भुजे नर तत्पर उपलव्यति उपलव्यति शिलाभिः विषमः दुर्लभः उपलविषमः तस्मिन् उपलविषमे विद्योति विद्योत्यस्य प्रतिदि शि शि
 रिणः पादे विध्य पादे प्रत्यन पर्वते तस्यः भुजे प माल कारः २० तस्या सितैर्वन गज मदे वी सित वात ह्ये तं व कुज प्रनिह त रय
 ता प्रमादा वगधेः पुनः सारं घन नुल यि तु नानिलः स्यात्पतितं रिक्त सर्वो भवति तैल धुः पूर्णता गोर वा य ११ सुख व्याख्या
 हे मे घु मृगजः त्वगधः वृत्रे किं कृत्वा तु स्या नर्म दाना मी नद्याः नो य जल मादा य ग ही त्वा कथं भूज स्व वात ह्ये तं आ मुक्
 टनामि पर्वते सान सतिः कथं भूजं प वन गज मदे वी सित व नो त्पन्न करे मदे स्फुर भित्ते कथं भूजे वन गज मदेः तैः तैः तत्त्वोः
 पुनः कथं भूजे तो यं कुज प निह त रय जे वृज रुग न सखति न वे ग दे घु न मे घु मृग निलः वायुः न्या तुल यितुं य ग म वं क ह न न द्य
 निशम र्क भवि व्या तै कथं भूज त्वां अं त सारं मध्य भागे जल री क्त को व त्व कि नि वल श सूरैः मुक पश म वनि क विर मु मे वा र्ध द
 ळ नि द्रियतः १२ तः विम व वृत्ति तः सर्वे जतः लघुः मुना दर एा यो भवति पूर्णता स मृदुता गोर वा य आ द र्ध म वति रत्न
 त्वयः वनेति वनानां गजा वन गजाः तेषां सदाः वन गज मदा सैः वन गज मदेः जे वृशति जे वृकुजे न प्रनिह तः रयः वे गो यस्य
 त र जे वृकुजे न प्रनिह त रय अ त इति अं त मृद्ये सारं जल अं त सारं न्याये द नी रे चै सारं रत्न त्वे कायः सारं रत्ने न जल गो धने च
 रति गुरोर्भावः गोर वे त सै गोर वा य अजार्थे त र न्या सो ले कारः २१ नी पं द ह्य ह रि त क थि श के स रै र द्रु रटेः प्रा वि र्मु त प्र
 य म मृ कुला कंदली श्वा तु क थं दग्धार एय य धि क स र्धु भिं गं ध मा द्या य जो र्वाः सारं गा ले जल त व मु चः सू च
 पि व्यति मार्ग २२ सुख व्याख्या हे मे घ सारं गाः ते त र मां स च पि व्यति किं कृत्वा नी पं क दं व त द्य स्य पु व्य द ह्य पुनः
 कंदलीः वन सति वि शेषा न द्र द्या क थं भूजे नी प के स रैः धी र त क थि श नी ल पी त व र्ण क थं भूजे के स रैः मु द्रु रटेः अ द्रु वि
 क थि तैः क थं भूजाः कंदलीः प्रा वि र्भू त प्र य म मु क लाः मे द्या ग मे स जा न नू त न को र काः को प्र नु क थं क थं अ नु
 ल दी कृत्यः क थं भूजे स्य ते जल ल व मु चः जल धारा व र्ध ए शी ल स्य पुनः किं कृत्वा उ व्यो प धि व्यः गे धः वा सितं अ
 द्या य सिं धि त्वा के मु द्धार एय मु व द्धि ना द ग्ध वन मृ मि मु क थं भूजे गं धं मृ धि क सूर भि मु च्य त सै र म्य रत्न त्व
 यः वृ पि व्याः हि गं धः स्व भा वि क र कं ग ल क ए सि त्ता याः पुनः भू या त भू वा ति सारं गो जे सारं गा य ती ति सारं गा म म राः नी
 पं द ह्य स रो व रं ग थ जी ति सारं गा कंदलीः द्र द्या सारं स लि त गे ध ती ति सारं गाः गजाः जल नि जल त व मु च ति जल त व
 मु क्त स्य जल ल व मु चः अ जा नु मा ना ली कारः २३ भो विं दः गुरु रार म स्या श्वा त कान वी द्य मा एा य्ने एा भू ता प री
 ग ए न या नि द्रु स जो व ला काः त्वा मा सा द्य स ति त श म ये मां न वि व्य नि शि द्वाः सो कं ठा नि प्रिय स रू च री स म मा लि गि ता नि

धनेच

ओम्
 मे० का
 ६० टी०
 ५

जलस्य

यस्य चारव्या हेमेधसिद्धाः देवविशेषाः सात्कृष्टानि भुक्तेरायुक्तानि वा उत्साहसहितानि मानयिष्यन्ति मनुभविष्यन्ति का
 मिषियसदचरीसममालिङ्गितानि भुक्ताभ्यां हृदयेन सह हृदयलिंगि न च वना दैतकिं कृत्वा त्वमेध आसाद्य प्राप्य क
 स्नानेन समवेगजित्वा वसरे कथं भूता सिद्धाः वातकान् वातकपक्षीजीवाश्च गगनेरतिशेषः वात्यमाणा प्रवलीकयेत्तः
 कथं भूतान् चान्ताकान् सुभोविंदु गेह रा रमसा न्नलक एगदह उक्तेति तान् पुनः कथं भूताः सिद्धाः वलाकाः वकपक्षी
 वकदागवनिर्द्र सतः अगुल्याः कृत्वा दर्शयेत्तः कथापरिगणनया एकैक्यादिगणनमात्रेण वा कथं भूताः वलाकाः वक
 स्त्रियः श्रेणीभूताः वंत्वा कृत्वा एकीभावं संजाताः इत्यन्वयः सात्कृष्टेति उत्कृष्टासहितानि सात्कृष्टानि धियेति धियस
 हृदरी रागसंभवे एतत्वायाने कविन कचद्रदया लिंगितानि आश्रित्य यतानि यानि तानि धियसदचरीसममालिङ्गितानि ता
 जलस्य सुभोविंति सुभसः विंदवः करणः सुभोविंदवः तस्य गौणे पनेरमसा उक्तेति ताः ये ते तान् सुभोविंदु गेह रा रमसान् सुत्र
 जलिरलंकारः २३ उत्पत्त्यामिदु तमपिमर्त्यया र्थे धिया सो कालाक्षेपं ककुमसुरभो पर्वते पर्वते ते शुक्ला पांगेः सज
 लनयने स्वागतैकैक्य केका प्रत्युद्याने कथं मधिमतान् जातुमाश्रु व्यवश्येत् २४ अस्य चारव्या हे सरेव भो मित्र
 भो मेध पर्वते पर्वते गिरौ गिरौ ते तव कालक्षेपं कालक्षिलं वृंथया स्या तया उत्पत्त्यामि संभावयामि कथं भूतस्य ते दुत्त
 मपिशिष्टमपि धिया सो गंतुं कामस्व गंतुं वाद्यैकस्य वा किं स्वर्धे मर्त्यया र्थे न त्वत्वे मत्त शंदेशनि वेदनार्थः प्रतः कार
 णात् हे मेध भवान् कथं मधि केनामपि प्रकारेण आश्रित्य गंतुं व्यवश्येत्तः कार्यः येषां तत्र गत्वा भूयः अजाग
 मनं भूयान्पयेत्तस्यार्थः कथं भूते पर्वते ककुमसुरभो मर्जुन हस्तोत्पन्नकुसुमेः शुभवासिते पुनः कथं भूते प
 र्वते प्रत्युद्याने तव मन्त्रयुक्तेति केकत्वा शुक्ला पांगे मयूदेः केका वा एषः स्वागती कुत्य सादरीकृत्य कथं भू
 तेः शुक्ला पांगेः सजलनयने प्रमोदाश्रु मरितलोचनेः इत्यन्वयः केका एवात्र जन्ती यार्थे प्रथमा मस्थियेति
 मम प्रियायाः भार्यायाः एव मयूदेः प्रमोदनं मस्थियार्थे धियेति यातुमिधुः मय सज स्वधिया सोः ककुमेति ककुभो
 मर्जुननामा वृक्षः तेः सुदुभिः सो गंध्यादिकं तस्मिन् ककुमसुरभो सजलेति सजलानि सजलाभूतानि नयनानि ते
 त्राणि येषां ते तेः सजलनयनेः २५ पांडु द्या यो पवनवृक्षतयः केतकेः सृजमित्रैः नाद्वारभैः गृहवलिभुजां माकु
 लां मचेत्वा त्वय्या सत्ते परिणत फलश्या मजं वृचनाताः संपश्यते कति पयदिन स्या धिंदशा र्णा २५ अस्य चारव्या
 हे मेध दर्शार्णा दर्शार्णा मानो देशः विशेषा ईदृशाः संपश्यते मविष्यति कस्य नित्यमिमेध आसन्नेनिकेय
 वज्रितिसति कथं भूताः देशाः केतकेः केतकपुष्पे साई पांडु द्या यो पवनवृक्षतयः धवलप्रभा उपवनवाटिकाः

हंसा
 राम
 ५

कथं भूते केतवैः सूचिभिः सूर्यविकारिभिः पुनः कथं भूताः दशार्णः गृहबलिभूतानि डावमैः वकादीनां स्वकीयां प्रकर
 लेः शलिकरणी काकुलया मचेत्याः चालुलीकृत्या मवताः पुनः कथं भूताः दशार्णः परिणतफलस्यामजं वृवनात्ता
 पुनः कथं भूताः दशार्णः कतिपयदिनस्यापि हंसाः रज्यन्त्यः वां ६ ति पदुद्यायाः धवलप्रभा उपवनवृत्तीना यज्ञे पांडु
 द्याया ववनवृत्तयः गतेति गृहं कलत्रं तदानीं वलिभूते रतिराद वलिभूतः वका उच्यते धवा चटका प्राबुलो निम्ना
 कलाया बुली भूताः गाम चेत्याः गाम संबंधिनः पिपलादयो वृक्षाः पञ्चमे माकुलगाम चेत्याः परीति परिणता
 निपरिपक्वा निपरिणत फलानि ते कलास्या मास्या मी सता ता न वृवना नि जं वृववृत्तवना नि प्रगु भागाः ये बुते पृ
 ए त फलशामजं वृवनात्ताः वागुत्तरादस्वरूपवाचकः वर्क्यः तौ द्विजं वृवनात्ताः प्रत्येस्यामो निदुस्यते कतीति कतिपयदिनं तं
 नानिस्तो कमात्रदिनानि जलमालिन्या रस्यापि नो हंसाः कतिपयदिनस्यापि साः वका उच्यते द्विजलमालिन्यं भवति ते
 हंसाः द्विनिर्मलोदके पिबंतीति भावः २५ प्रवानुमाना लंकारः ते कांदिनुः प्रथितविदशालक्षणं राजधानी गत्वा
 रुद्रः फलमधिकलंका मुत्त्वस्य लध्या तीरो या तस्मिन् न स्वभगं पा स्य सिस्वा दुमुक्ते सुभूमं ग मुरय मि ववयो वेत्र कुटिलं रुद्रि
 वज्या श्रु लोर्मि र्दुस्य व्याप्या हे मे द्य सद्यः शीघ्रं कामुकत्वस्य मुविकल फल परिपूर्णा फल भवानलध्या लस्य
 ते किं क्वात्ता ते पादशार्णानां देशानां राजधानी गत्वा कथं भूता राजधानी दिनुः दिशाशु प्रयेत विदशालक्षणं प्रसिद्धिदिकल
 हण्डे मे द्य सुभूमं ग पयः तीरो या तस्मिन् न स्वभगं पुनः कथं भूतं पयः वलोर्मि चंचल कलौ लउत्प्रेत्य ते वेत्रवत्याः प
 यः किमिव कामिन्याः मुखमिव वदनमिव वया कामिन्याः मुखकामी सु सुभूमं सुशीत्कार पिबति तथा त्वमावेरति ३
 त्यन्वयः प्रथितेति प्रथितं रव्याति प्रादुविदि रोमिलक्षणा यस्या सातां प्रथितं विदशालक्षणं कामुकस्य भा
 वः कामुकत्वं तस्य कामुकत्वस्य तीरेति तीरो पां तस्मिन् तेन तटसमा पशद्वि तेन रोभाय मानती रो पां तस्मिन्
 तस्मिन् गेन दीती रो पां तस्मिन् तस्मिन् द्विपा नीय शशकं भवति चलेति चलाः चंचला उमेया पञ्चतत्त चलोर्मि ५
 पमा लंकारः २६ नीचे राव्य गिरि मधिवसे स्नात्र विष्णामदेतोः तत्संपर्कान्त्यलकितमिव प्रोटपुष्पः कंद
 वेः पः पाणस्त्री राति परिमलोद्गारिभिर्नो गराणां उद्गमानि पुष्पयति शिलावे रमभियौवनानि २७ ॥ अस्य व्या
 रथा दे मे द्य तत्र तस्यां राजधानी नीचे राः गिरि रवयीभिधान पर्वते विष्णामदेतोः विष्णामदेतोः पार्थिव

वि

धिवसेऽप्यश्रये न केयः नीचे राखना मागिरिः नागदाता नगरवासिनां जनानां उद्दामानि उत्कटाणि यौवनानि प्रयय
निस्सारयतिकैः शिलावेस्मिभिः युक्ता गृहैः कथं भूजैः शिलावेस्मिभिः पण्यस्त्रीरतिपरमलोद्गारिभिः उत्प्रेक्ष्यते नाचै
राखगिरिकं मि व क द वै क द व पु व्यैः पुलकिजमिव रोमांचितमिव कस्मात्त्वत्संपक्वात् मेघसंगमान् कथं भू
जैः क द वै यो ह पु व्यैः अंत्यंतविकसितैः इत्यन्वयः नगरेति नगरे भवानागराः तेषां नागराणां विश्रामेति वि
श्रामस्य देतुः विश्रामदेतुः न स विश्रामदेतोः त्वत्संपर्कैः तत्संपर्कैः मिलापकः त्वत्संपर्कैः तस्मात्त्वत्संपर्कै
त् पश्येति पण्यस्त्रीणां वेष्ये जनानां रतिपरमलं सुरजविमर्दं मनोहरं गद्यं तं उद्गरेतीति पण्यस्त्रीरतिप
रमलोद्गारिणः जैः पण्यस्त्रीरतिपरमलोद्गारिभिः उत्प्रेक्षा लोकारः २० विश्रान्तस्स नृव जवननदीती
रजातानि सिंचयन् घातानां नवजलकरैः पूषिकाजालकानि गंडस्वेदापनयनरुजात्कांतकर्षेत्पला
नाद्यादातानां दानापरिचयः पुष्पलावीमुखानां २५ अस्य व्याख्या मेघविश्रान्तस्स नृव जवननदीती
कुर्वन् उद्गानां पूषिकाजालकानि पूषिकासुकुलानि नवजलकरैः नवीनयानीयविंदुभिः सिंचयन् कथं भूजा
नियूषिकाजालकानि नगनदीतीरजातानि पर्वतनदीतीरे संजातानि कथं भूजं त्वं पुष्पलावीमुखानां पुष्पा
वचयकारिणी पुष्पलावीमुखानां दानापरिचयः पुष्पलावीमुखानां दानापरिचयः मुहुर्ते यावत्तु दत्तमुखः कथं भूजा
नां पुष्पलावीमुखानां कांतकर्षेत्पला नमृतकर्षेत्कमला न कथा गंडस्वेदापनयनरुजात्कांतकर्षेत्पला
नप्रस्य ददूरीकरणेनोत्पन्नरोगेण इत्यन्वयः नगरेति नगरे नदीनगनदीतस्यातीरे नरे जातानि वृक्षाणि या
नि जातानि नगनदीतीरजातानि नवेति नवानि नृजनानि यानि नलस्य कणानि नवजलकाणानि जैः नवजल
कणैः गंडैः ति गंडैः गल्लैः स्वदः गंडस्वेदः तस्य अपनयने वारं वारं पृष्टं ऐनजातोरुक्ते गंडस्वेदापनयन
रुक्ते नगंडस्वेदापनयनरुजात्कांतकर्षेत्पला नमृतकर्षेत्कमला न कथा गंडस्वेदापनयनरुजात्कांतकर्षेत्पला
निलकांतानि कर्षेत्पलानि येषां तानि ते बाह्यान्त कर्षेत्पलानां द्यायेति द्याययादातानां द्यायानां तस्मात्तद्या
यादानां पुष्पति पुष्पलावीमुखानि पुष्पलावीमुखानि ते वा पुष्पलावीमुखानां तेषु उद्गानेषु पु

॥ ॐ ॥

॥ श्रीगुरु दी० ॥

11 11

पचास्त्राणं कथं कटिमेखलाभवनितयानद्याः मुपिपदीपत्तेरेतेतिभावः दर्शितेति दर्शितः प्रवर्तः एवताभिर्वा
याहोतस्वा दर्शितावर्तनामेः प्रत्यापिकाभिनी पुरुषा रंतासजिकटो कटिमेखलावादयनिपुनमे दर्शयति त
याप्रणयः प्रेमया च योरिति ३० वेणीभूतप्रतनुसुल्लितानामतीतस्य सिधुः पादुकायातद्वृत्तकर्मसंभोजीर्णपत्रे
हो भाग्यतेभमगविरहावस्ययावेन यजिकार्ययेन न्यजनिविधिनासुत्तयेवापवाद्यः ३१ प्रस्वव्याख्या
हमेघतां भवंध्यानं धीमती न स्व लघितस्य प्रगेऽपि धुः सिधुना मनीनदी वनेते कथमृता सिधुः वेणीभूतप्रतनुशलि
लायनः कथमृता सिधुजीर्णपत्रेः प्रणयार्थः कल्याणं दद्याया पादुप्रभाकथं भूतं जीर्णपत्रेः तद्वृत्तकर्मसं
भिः जेतात्पुनर्वृत्ता न पतनशीलेः सिधुकिं कुर्वतीनेतवसो भाग्यवत् न यति प्रकरयतिकयाविरहावस्ययाविर
हानुरयाभते दिदुरसिस्त्रीमगयितवणी उडा पादुवणी चमवनिमहे विरहत्वा न मोसुमगसिधुना मनीनदी
पाकामिनीयेन विधिना प्रकारेण कार्यं दर्वलत्वेत्यजतिसः एवविधिसः एव प्रकारः त्वयामेघेन उपपाद्यः क
र्तव्यः इत्यन्वयः वेणीनि वेणीभूतप्रतनु प्रकर्षणसंकीर्णः प्रवाहप्रतनु शलिलयस्याः सावेणीभूतपा
तनुसलिला नटेनितद्वृत्तकर्मसंभोजीर्णपत्रेः तयस्य वंधि वृत्तेः भुसते पततीत्येवं शलानितद्वृत्तकर्मसंभोजीर्णपत्रेः तद्वृत्त
द्वृत्तकर्मसंभोजीर्णपत्रेः विरहं विरहस्य याप्रवेस्यया मगयितवणी उडा पादुवणी च साविरहावस्यया न याविरहा
वस्यया कथेति ह्कशस्वभाव कार्यं दोर्वल्यमित्यर्थः अस्मिन्मार्गं कथनद्वारे नतलदस्य विरहावस्था नदी
न्यतित्वमवृत्तिलु प्रणयमादीपकयो प्रीकालकारः प्राप्तावे तनुदयनकथाकोविदग्रामवृद्धान् पूर्वदिष्टा
नुसरयुग्मेश्रीविशाला विशाला स्वल्पीभूतेसुचरितफलस्वर्गिणा गागता नाशयेः पुण्यदत्तमिव दिवकातिम
तरेव उमेकरं सुस्वव्याख्या हमेघविशाला मनीना मनीपरीन्वमनसरवजकथमृता विशाला पूर्वदिष्टा पूर्वकथ
तोपुनः कथमृता विशाला मनीविशालालक्ष्मी विशाला किंकल्पा प्रवर्तनीनमालवेदेशान् प्राप्य कथमृता मनी
तीतउदयनकथाकोविदग्रामवृद्धान् उपेक्ष्यते विशाला यरी किमि वदिवः स्वर्गस्या कं प्रकृति धरेव उमिव कथमृता
खउस्वर्गिणा देवाना नाशये उद्धरितेः पुण्यः कानिमतमुद्रिसंयुक्तदत्तप्रतीते कथमृता नास्वर्गिणा गागता नाशये
प्राप्ता नाशये सति सुचरिते फलसकृत्तलक्षणा फले स्वल्पीभूते सति नुद्धी जाते सति इत्यन्वयः उदयनस्य
दोः कथा चोदयनकथा तपाकोविदाः चतुराः ग्रामवृद्धान् ग्रामेयवृद्धान् पुरुषाः येषु तेतान् उदयनकथाकोविदग
मवृद्धान् उपेक्षा लकारः ३२ दारां तारां स्तरलयटिकानकाटिशः शरव्यभुक्तिः सख्यश्यामानमरकेतेभ्यानुमय

उद्वायिनी

॥ ल ॥

והוא

॥ ॐ ॥
 ॥ मं० का० ॥
 ॥ ॐ ॥
 ॥ ॐ ॥

॥ १५ ॥

रतेद्योमनयतिनयावावाजोपीतिभावः प्राप्ता कालीनत्वात्तुवत्तुलानभूतत्वात्तुवायोः शेषमाद्यन्तरमित्ये च गुणवयमप्युचिस्फु
 र्तिनेतिस्फुटितानिविक्रितानिविक्रमलानिस्फुटितेकमलानिनेमाद्युपमादः यदमलं तस्यमेवमितिनेत्येतेनकथायः मिश्रितः मिल
 तावान्स्फुटितकमलामादमेवकथायः प्रायावान्प्रायान्पुत्रीपुमास्त्रिययोः शंकरालंकारः ३५॥ जालोद्गीर्णोऽस्मिन्नितवपु
 केरासंस्कारधूपेः वधुप्रीत्याभवन्निधिभिः दत्तं नृपापहारः दम्पत्यस्याकृत्यमपूरमिषुधुविद्वान्तरामानोत्वावेदलालि
 वनितापादरागाकिनेषु ३६ भूतं कटुविशिष्टं गणेशादरं वीक्ष्यमाणाः युगपययास्तुभुवनगुरोः धामचंडीस्वरस्यधू
 तोद्यानं कुवल यजोगंधिभिर्गंधवम्यासायक्रीडानिरतियुवतिस्नाननित्ते मरुदिः ३७ युग्मकाद्यदयस्य वपारका
 हेमधुत्रिभुवनगुरोः धाममहादेवस्य देवदेवस्य हाहाहा लज्जसादप्रतीत्ययायागधः एकधूम्रजत्रिभुवनगुरोः धामप्राप्य
 चित्राकिमिन्वाद्यस्याउच्यमिन्वाः दम्पत्यदेवदेवदेवनात्याममगमिधत्वाकृत्यमपूरमिषुधुत्रिभुवनगुरोः चंडीस्वरस्यधू
 तोद्यानं पुनः कथं भूतत्रिभुवनगुरोः धाममरुदिः वायुभिधुतोद्यानकपितवने कथं भूतैः मरुदिः कुवलयरजोग
 धिभिः पुनः कथं भूतैः मरुदिः गधवाकागधवत्पारव्यायानद्याः जयक्रीडानिरतियुवतिस्नाननित्तेः कथं भूतस्वगणैः महादेवस्य
 एकादशगणैः देवैर्विशेषैः रतिहेतोः सादरसादरत्वेन वीक्ष्यमानः दृश्यमानः रतीति किं भूतैः महादेवस्य कथं विनालममि
 धेयिनीलत्वं मध्याव्यालीलकं डोयमहादेवः धातिहेतोः वात्सल्यमाणाः पुनः कथं भूतैः प्रद्युक्षितो जरात्मा प्रमयुक्तः पुनः क
 थं भूतैः केरासंस्कारधूपेः कवरीकलीयाधिवासितधूपधूमैः उपचितवपुः वदितदेहः कथं भूतैः केरासंस्कारधूपेः जालोद्गी
 र्णोद्वात्मनिसृजैः पुनः कथं भूतैः स्वदत्तं नृपापहारः दत्तं नृपैः रूपः एव उच्यते कने पूजारूपः केभवननिधिभिः गद्व्यालिभिः
 मपूरकयावधुप्रीत्यावाद्यक्तेहेनमपूरस्यमद्येन सदसतोषः अतः मेघारूपवाधवदृष्ट्या मयूराः नृत्तं ततिभावः कथं
 भूतैः वृहत्समैः कुसुमसुरभिः पुष्पावासेषु पुनः कथं भूतैः वृहत्समैः कुललितवनितापादरागाकिनेषु ३८ त्वन्यथः
 जालोत्तेजालेभ्यः गजालेभ्यः उद्गीर्णोऽस्मिन्नितुतोः येतेतेजालोद्गीर्णोः ३९ जतिउपचितस्य लोभतेपुत्रीजानेवपुः सरीरयस्य
 सउपचितवपुः केरोति केराणां सस्काराववा सस्कारसंग्रहापयेधुमाः धूपाः अगारपुमयाः तेते केरासंस्कारधूपैः
 भवनेति भवतान्प्राहारागेशिधिनोमयूरीः भवननिधिभिः तेभवननिधिभिः दत्तोते दत्तोपितः नृत्तं नृत्तं रूपः गोपसारः
 पूजादि रूपः यस्य सदत्तं नृपापहारः कुसुमेति कुसुमेपुष्पैः कृत्वा सुरभीणि कुसुमसुरभीणि तेषु कुसुमसुरभिः
 सद्योतिविद्युतामार्गाकृत्वरिपुत्रप्रमेषाः अतः समादेहीयुः सौम्यद्विद्वान्तरामानोत्वावेदलालिनेति लालितामनाहा
 यावनिताः स्त्रियः तामोपादरागेषु ललितकेन कृत्वा किं जानिये हानिपानिते सुललितवनितापादरागाकिनेषु
 त्रिभुवनेति त्रिभुवनस्य त्रयस्य यासां मरुः पितामहः त्रिभुवनगुरुः तस्य त्रिभुवनगुरोः चंडीति चंडाः पार्वत्योः
 चंडीस्वरः स्वामी चंडीस्वरः धूमनिधुतं कथायुमानं वातेन पदं नृपैः धूतोद्यानं कुवेलेति कुवलयरजोगागधोमेमातेतैः
 कुवलयरजोगाधिभिः तोयेति तोयक्रीडाः निरताः जलकेलिषसक्ताः पायुवतयः तासां स्नानानि चूणानि तेजिताः

॥ १५ ॥
 ॥ ॐ ॥

तेनयिस्त्रिभुभिर्नाजनामेकप्रेमभूतांशोभास्त्रिभिर्नयनप्रेमणायाउत्प्रेद्यतेतस्यहिमाचलस्यकेसवहलभनः
वलभदस्वरवपुषावलभलभदस्वशोभाभवातकसतिमेवकेवासनीलाचरेवस्त्रेभ्रमन्यतेसतिस्त्रिभुस्य
पितेसन्निधारितेसति इत्यन्वयः सधरतिसद्युक्तकालेनः द्विधाकृतः यः हिरदस्यगेतस्यदशनद्येदः दत्तके
दः तद्वतगोरोधवलजससघः कर्तदिरदशनकेदगोरस्य स्त्रिभुनिस्त्रिभुभ्रमन्तेमर्दितइदशषदत्तरनेके
जालेनदत्तब्राभाकातिर्धस्यसतस्मिन्। स्त्रिभुभिर्नाजनामे। स्त्रिभुनेतिस्त्रिभुभ्रमन्तयनेननिष्कलनेत्रेणप्रेमरागायास्त्रि
भित्तनयनप्रेमरागायादिमाचलस्यवलभदपमाभ्रभ्रवातमेधस्यमनालाघुरोपमाकेससुमेवकः रपामः रति
हेमः सधर्तनरुप्रत्रोपमालकारः ६३ तत्रावश्यं कलितशवलपोदधदनोद्गीर्णतोनेष्यजिवाकुरयुवतयोपेवधापं
रायद्गीर्णताभ्योमात्रसवमदिसखेधमलक्ष्यनस्याज्जीडालोलाश्रवणपरुषेर्गजितेनेत्रेयाः प्रसव्याख्या
भोमेधनत्रकेलाशेअवश्यनिष्कयेनसुरयुवतयः देववधः त्वासत्रधारगद्वचिनेष्यजिकपभूतज्या कलितशवलपो
धदनोद्गीर्णतोपमोसखेभोनेत्रपदिताभ्यः सरस्वाभ्यः पासात्तत्रवमेधस्यमोक्षः मचनेनस्यानेनमेतेतदाः नाः
देवदागन्गर्जितैः गर्जितशकैः त्वं भावयेभयान्विताः कुर्याः यथात्वेदेववधः मचनिकपभूतस्यनेवधमलक्ष्य
ब्राह्ममर्तोपासस्यकपभूतैः गर्जितैः अवरापरुषेः अवराभ्याकुपुश्रवाणात्कुठोरेः कथंभूताः ताः क्रीडा
करणात्तयेबलाः इत्यन्वयः यत्रेतिपेवधारगद्वस्यभावः यत्रधारगद्वत्यकुलितशवलपोदधदनोद्गीर्णता
दितानिवलपानिकलितशवलपानिनेषाउदधदनलक्रीडासुलोलाः क्रीडालोलाः ६४ तस्मिन्निहत्वाभ्यु
जगवलपेशभुनादत्तस्त्राक्रीडाशैलेयदिचविचरेत्पादचारेणगोरीमंगोभक्त्याविरचितवपुः स्त्रिभुनाजनेलो
यः सेपानत्वेकरुमणितयरोहणायागयासीदृक्प्रसव्याख्याभोमेधगोरीपावतीपदिबचेत्पादचा
रेणपरिभ्रमेणस्मिन्क्रीडाशैलेकेलाशपवतेविचरेत्तदेतत्तस्मिन्क्रीडाशैलेप्रगयायाश्रयागमासन्
मणितयरोहणायमणितयचतायसोपानत्वेकरुलोपानपरंयथाविरचयकिंत्वावलपेहिन्वात्पर्यमालाः
त्पत्तावापभूताः गोराशभुनादत्तस्त्रागदादेवेनदत्तहस्तावलविनाः कथंभूतस्त्रभोगोभक्त्यावल्लोलीसदृश
नविरचितवपुः विरचितसुरीरः पुनः कथंभूतस्त्रभुभिर्नाजनामेधः स्त्रिभुभ्रमन्तयनेननिष्कलनेत्रेणप्रेमरागाया
स्त्रिभुनेतिस्त्रिभुभ्रमन्तयनेननिष्कलनेत्रेणप्रेमरागायास्त्रिभुभ्रमन्तयनेननिष्कलनेत्रेणप्रेमरागायास्त्रि
भवदनायमणितयरोहणायकपमालकारः ६५ हेमोभोजप्रसविलिलस्मानसस्यादवातः कर्तनका
मदराभुरप्यप्रोतिमेशवतस्यधुन्ननकेनपदुमकेशलयात्पुकीववातेनानाचैवनेलदललितैः

भुजग

सं

मार्ग

वक्ष्ये प्रविशानंतरं प्रविशानंतरं पावके पुनरप्यस्य कार्त्तिके यस्यां नृपुंरं स्फुटं स्यात्तमं पूनं नृपेया नृत्तकारये कैः जर्जितैः ग
 तौरयेः कर्त्तानेकं यस्यां पूरं स्यात्तु पिबं मन्त्री पावकी करं शाकरोति केने पुत्र प्रमाणा पुत्रः कार्त्तिकेयः न दाह नस्य
 स्त्रिंशेन कथं भूते वक्ष्ये जर्जिते पावले पुनः कथं भूते वक्ष्ये गले ननु जर्जिते पुनः कथं भूते वक्ष्ये कवल यदले प्रायिक वलयदले प्रायन
 कीलक भूते मयूर औजायगं स्तदेहक पाह रराशिरु चारुद्वयद कात्या कथं भूते जर्जिते अद्रिगृहणा गुरुभिः देवगिरि प्रतिष्ठसं
 स्त्रिंशेः स्मृतयेः पावकस्याये मयूरस्यः पावकिः सुतः रजसूत्रे एतत् तस्य पावके अग्निः तन्मनः स्फुटं हिरण्येन उच्यते कथं देव
 सनारत्ता धंदे ते मः शिवेन स्वदीयं वक्ष्ये सिद्धेन तः वीर्यं रसं दोजातः स्फुटं देन देता हता रतिभावः पुत्रेति पुत्रस्प्रेम पुत्र प्रेम पुत्र
 तेन पुत्र प्रमाणा न्यातिरिति ज्योतिषा कोती नाले का अरिना सावत्त यमं स्फुटं स्यात्ताति यत्र नृत्यातिर्लया वलयि कुवलेति कुक्कुलं प
 कुवलय पदलस्यानुकार आत्मा मित्रं शालमं नृपुंरं वलय पदले प्रायिक धीने विधीतः शुक्लीकानः अयोगा यस्य सतं धोता वोग हर शि
 रश्चंद्रका सपत्ने राध वला भूज मयूर मयूरः हरे निहर स्वरा मारु क हर शशिरु कते यद्हर शशिरु चारु एतेन नलद स्या धनिना स्फुट
 स्पष्टं नमृत्तं जातिरलकारः ८० पापार्थं नृप वक्ष्ये वक्ष्ये वक्ष्ये धिना ध्या सिद्धं देवैर्लक्षणं मया नृ वशिभिर्मते मार्गः ब्यालवेष्टाः
 मयूर भित्तं पालनं माना यिष्य नृपे नो मृत्पा भुवि परिणतो रति देव स्पकीर्ति ८१ पुंस्य व्याख्या भो मेघ उल्लेखिता धा के पदल धित
 सनवाणिभिः वीणा मधुमैः सिद्धं देवैः किवर युगे अतः एव नल कण मया नृ नल सने वाणा से एषिष्यतीति मया दत्तं त्वं मुक्त
 मार्गः नृपुंरं मार्गः ब्यालवेष्टाः ब्यालवेष्टा के कान्वा एनं सर वण मुक्ते वं कार्त्तिकेयः प्राप्ता ध्या देवगिरौ स्वार धयित्वा पुत्रं येत्वा भो मेघ
 भगवन् किं करिष्य नरं निदेवना स्त्री भूय स्पकीर्ति मानयिष्य न सादर त्वेन आ व्यन कथं भूता कीर्ति सुरभतेन पाल जो पुनः कथं भूता की
 ति भुवि भूमी परिणता विसृता आत्मा नृत्पीन दी रूपेण इत्यन्वयः अ धनि तत्तु रवागत किन र मृत्पा जत्व मार्गं नृपुंरं रति देव स्पकी
 र्ति भूण याः राते भाव उल्लेखिता धितः अ ध्या मार्गं येन सः उल्लेखिता ध्या र्त्तिके नाना देव विरोधाना वा किनुराणा ददामि ते सिद्धं
 देः तले तिल कणात्तमं पुनल कण मयत स्यात्तं नल कण मया नृ जला दी भूता पावो एण र्त्तिके नाना देव विरोधाना वा किनुराणा ददामि ते सिद्धं
 पाणिभि रीत्यर्थः शुभेति सुरभतेन प्रागावः ना सा स्या लभः वीना सः तस्माद्वाता सुरभतेन पाल रजा यतो हिर रति देवेन भो मेघ
 नमो देव सतशा घेन वः पक्षी आहूता त दुक्तेन दी प्रवाहेने मला जीन दी त्री तेति प्रसिद्धिः एतेन नल स्य रति देव कीर्ति भूवण मृत्तं रू
 पमालेकारः ८२ त्वय्यादा तं जलम वने सार्द्धिः शो न र्का चोरे तस्या सिद्धोः प्रमुषापित नु दूर भावात् प्रवाहं प्रेक्षिष्यते गगन गतयो
 दूर भावा र्त्तिके कं मुक्ता गुण मि व भुवः स्थूल मध्ये द नील पंथु स्पष्टा रण्या मी मेघ गग नगत यो विद्या धुरा देवाः ८
 रं प्रत्येदं धिः प्रावज्य प्रसारयित्वा मध्यादुत्तरं तस्या सिंधो सिंधु नद्याः प्रवाहं पृथु मयि विस्तीर्ण मयि दूर भावा तं दूर तं
 नमः स्मृ ए क ए क सरय्य भुवः भूम्नाः मुक्ता गुण मि व मोक्षि क मा तार व पुक्षिष्यते पेलो कपिष्यति वा सति त्वयि मेघ जत
 म्वादा गुण पुन ते सति नमी भूते सति नु म्वा प्रा ते सति कथं भूते त्वपि सा र्द्धिः शो न र्का चो रे क स्पु नृ त र पाम वण के कथं भूते मुक्ता गुण
 स्थूल मध्ये द नील रत्यन्वयः रा दी ति शा ड धनु विद्यते यस्या सो रा दी त स्या र्द्धिः शो न र्का चो रे क स्पु नृ त र पाम वण के कथं भूते मुक्ता गुण

महीन्द्र

प्रति

अप जलानिला गली बलमवना नानप शिवे वेशे नवानकः कया वधु प्रीत्या संगमे वधवध पाया जतन मेन कथं भूजो
 लागली ससर विम्वय संगमा मयरा धारक पुनः कित्ता हा ला सदि रा कित्ता चत्ता कथं भूजो हा ला म्मि मतर सा
 रम्या रया दा पुनः कथं भूजो जल रिवती ला चो जा रम्य नवः सदि रा पा ने रे वया स्त्रियः मुरवा वलो कना तरे नती रा
 मदि रा चत्ता ज्ञेता पुनः वधवध पाप भिस्स मवल गतः सरस्वती ती कथं स विम्वानि ति भावः सरस्वती जि सरस्वत्यः सवधि न्यः
 सारस्वत्यः ता सा सारस्वती ना प्रभीति म्मि मतर मि खर स सा दय स्या सा तं प्रभिमतर सा सते न जल दस्पा हि द्वि जार्थ मु ज्ञे प्रत्रा नु
 काना लोकार पुनः स म्मि रनु कन रव ले शे ल राजा वती सा ज्ञे क क न्या सगर जतन पस्वर्ग सो पान पत्नी गोरी वक्र भू कुटिर चना
 या वहु स्य वफे न शभा के श गह लान करो दि दु ल गता म्मि ह सा ५४ म्मि स्या रया मो मे ध ज स्मा त् कु रु ज्ञे रा त् पु नु कन रव ले कन
 रवला भिधाने चै र्य ले शिताने तरे ता ज्ञे फ न्या त् कु नान्ता न पस्व क न्या पु ज्ञे गता ना नी न दी ल ग छे पा पाः कथं भूजो ज्ञे क न्या
 शे ल राजा वती सा हि स वती ना म्मि पवता न उ नरि ता पुनः कथं भूजो ज्ञे क न्या सगर जतन पस्वर्ग सो पान पत्नी पुनः कथं भूजो ज्ञे
 क न्या गोरी वक्र भू कुटिर चना ता का या म्मि क न्या ग ग कने विह स्य ह शि गो म्मि दे व स्य क श ग हार वक्र क रा त कथं भूजो पाः क न्या
 इंदु ल ने मि ह सा र म्य न्यः म्मि ति क न्य ख ल गार्थ ले द्वा क न्य मि म्मि पु नु कन रव ले ती र्य प म्मि दि ति भावः शे ले नि शे ल राजा हि म्मि वा पुनः रव ले
 न प वगः जतन प्रवती सा शे ल राजा वती सा ता शे ल राजा वती सा सगर जतन सगर जतन पस्वर्ग सो पान पत्नी पुनः कथं भूजो ज्ञे
 न पत्नी सो पान पर प र ज्ञे स्वर्ग नन पस्वर्ग सो पान पत्नी सगर स्य पु ज्ञे हि त वहु फ पिल मि म्मि धा मि ना म्मि क न्य मि मि च नत श्री
 भागी रथा पथ प्र स्थिते वि पथ गः पथ पूर स्त्री विताः स्वर्ग घा रु रु ह रि ति भावः गोरी ति गो र्याः वक्र भू कुटिर चना इ व म्मि कुटिर च
 ता तं गोरी वक्र भू कुटिर चना ग गा पा वक्र ग म न न्ता न्ता ध न्या म्मि कुटे र व मान के रा ति के रा स्य ग ह णं के रा ग ह णं के रा ग ह
 न के रा मि ति भावः इ द्वि ति इंदो च ड ल गता उ र्म यः ए व द स्पा य स्या सा इंदु ल ने मि ह सा र म्मि हि स्य गी त च्छा ता म्मि दे व न स्य म्मि ज र ध जे दि
 प्र सि द्वि उ न्यु द्दाल कारे प्र प न स्याः का त् सु र ग ज र व यो मि पूर्वा द्रु ले वी त्व वे स्य स्फटिक वि श द स कं यो मि र ग मः स स य
 त्पा स प दि भ व जः श्री त सि धा य पा सा स्या द स्या ता व ग त य मु ना संग मे वा मि रा नाः ५५ म्मि स्या रया मो मे ध व्यो मि म्मि
 का शे सु र ग व र वारा व इ व त स्या ग ग याः नि र्प क प्र भः नि र्प नी न ज ले पा नु स पा दि ता काल चे द्या दि त्वे त के ये म्मि मिला म्मि पः
 त द सा ण ग ष्ठी य ना भ व र पा म का त्या म्मि स्या ना प ग त य मु ना संग मा र व म्मि मि रा मा म नो ह र प्र सी त् म वि स्य ति ग गा याः किं कु
 र्वे त्पा व यतः म्मि स्य श्री त सि प्र व हे स स र्प त्पा प्र स र त्वा कथं भूजः सु र ग जः पूर्वा द्रु ले वी पूर्व का पे न ल व न शी लः कथं भू
 त ल मे वः पूर्वा द्रु ले वी प्र मि म म्मि भा गे न ल व मा नः कथं भूजो ती र्य क प्र भः म्मि स्य रिक वि श द म्मि स्य रिक व न्मि म ल
 र म्य न्यः म्मि स्या ने ति न स्या ना प ग ता मु ना रो म्मि स्या ना प ग त य मु ना प्र स्या ने प ग त य मु ना पाः संग मा न ला यो प
 स्या सा म्मि स्या ना प ग त य मु ना संग मा नी र्य व्य ति रि त्ता स्थान स्या त य मु ना संग मे धी र व्य त्ता ति भावः पु न्मि ति प्र ध

नत्तं कुर्वीषाः करकतद्विद्यास्यसिषेण उपसृष्टं कृष्णः कथं भूतं भवतं मेघं मुक्ताधानं मुक्ताङ्कितं गङ्गा रवणं कथं भू-
 ताः सरभाः सरभोत्पन्न नरभसाः जलितं प्रचरेण कोपत्वात् प्रचोत्तरन्यासेन तदेव दर्शयति वासमद्युयेनिः फला
 रंभयन्ती सन्तः सर्वोपि रत्नन्वयः जुहुतेति तन्मूलकरकाङ्क्षासङ्गात् सनधवत्तेत्यानं करकैश्चिद्विषयो वहासेनञ्च
 कीर्त्तयति ज्ञानेनानुत्तमलकरकासङ्गित्वावकीर्णानुत्तमलक्षणसकुलरत्नमिधानं चिन्तामणिः करकोष्ठोपले
 प्रिलिङ्गः करकः करकाः कारकमिति संभेति संभेतामहोदः केणयत्तुत्तने उत्तनेन प्रभसाः सत्वरः सरभोत्पन्न व
 नरभसाः स्वमेतिस्वस्यागस्येवभेगः स्वानभेगः तस्मैस्वागभंगाद्य ८ तत्र चार्त्तद्वयदि चरणान्यासमर्द्धे दमोले शप्प
 सिद्धेऽवहितवलिभाक्तेनम् परीयाः यस्मिन् द्रष्टे करणविगमादूर्ध्वमुत्तपाषासलक्षणे स्थिरगणपदप्राप्तये
 प्रयधाना पलेप्स्यचार्या भोमेघतद्विमाचले द्रवदिशितान्तले प्रद्वेष्टे मोले रद्वयचरणान्याससपदमुद्राम्भोजनम् २
 कृपात्तव्यपरीयाः परिसंयताङ्गैः प्रद्वेष्टेणान्तके रत्नविगमान्मलमन्त्रान्निर्देष्टुं यस्मिन् द्वादेवस्वचरणान्यासद्वयस
 निप्रदधानाः प्रुद्राः सहिताः प्रुद्राः उद्भूतिस्थिरगणपदप्राप्तये मोदायुमोदगमनाय सकल्पते समर्था भवति के
 स्नातकरणविगमान्मलमन्त्रान्वितदेहनासारजपेभूतं चरणान्यासव्यक्तं प्रकटे पुनकथं भूतं चरणान्याससंस्तान्त्रि
 तं रसिद्धे देवविशेषः उवहतवलिदोकि मपूजोपचारकथं भूताः प्रदधानाः तना उद्भूतपाषाः रत्नन्वयः प्रद्वेष्टिप्रैष्टः
 मर्द्धे चदुःमोले मसके पक्ष्यसंभस्य मर्द्धे दमोलेः महादेवस्यार्थः भक्तीति भक्त्या भक्त्यमुक्ताः नमः नमनशास्त्रः भ
 तिनम्भुः करणशरीरस्य विगमानाश करणविगमस्तस्नातकरणविगमान् उद्भूतः स्फटितः पाषायेते उद्भूतपाषा
 स्थिरेति स्थिरगणपदस्य मेदास्य प्राज्ञितस्ते स्थिरगणपरप्राप्तये हेतुस्ते कारोत्रे पलेषापापेते मधुस्मलेः कीर्त्ति
 चकाः पूर्णमाणाः सरक्ताभिः त्रिपुराविषयोगा पतिवित्रभिः निद्रादीते मुरजरवयेत केदरेषु धुनिः स्नातस
 गातापीननुपपद्यते तत्र भावी समर्द्धे ६०० प्रुद्राचार्या भोमेघ कीचकाः सहिद्रवशाः मुधुरमिष्टगणपते कि
 त्ररीभिः त्रिपुरविजयः महादेवा गायते सूयते ते वधुनिः कंदरेषु युपागदेषु मुरजरमदपदवमदेगाधुनिरिव
 निद्रादीस्थाननुनिप्रयेन चेत्तदानत्रादे माचने पर्वते पशुपते रुद्रस्य चरणान्याससंगीतायः मिलितायः येद्वाऽ
 विधिः नाटकविधिः समग्रः स पूर्णभावि भवेत्त्यति कथं भूताः कीचकाः मुनिले पवनेः पूर्णमाणाः कथं भूताऽ
 भिः त्रिनेत्रीभिः सरक्ताभिः मुधुरसरभिः रत्नन्वयः संगीतायः संगीतं येन गणपतिनरतिद्वैतः पशुपतमभूतो मा
 यतिरत्नं रचितामणिः पतावना यस्य दर्शने गणपदवी प्राप्यते तस्या गेगीतवाद्ययोरनेन पुण्यदेवादि

23

संगीतस्यार्थः

ॐ
मं
६०
टी०
का
१९

प्रातेनाद्वैतपतयमिति के म्ना तस्मान्नेशे कान्तं सदा रं भूतं वा जीवशो कर्म यजो चर धुने नो दी चिंदिश मनशर स्तियेगा
 याम गोभिः स्थापः वा द्वा वलि नियमना म्पद्युतस्य विष्णोः ६२ अथ चारवा भो मेघयुतय स्मारकार एणातक्रौचर
 धुनाया पर्वतो वनेन नक्रौचर धुरीदि द्वा रेण कत्वा उदी विदिश उतर दिश म्भुसरेः ब्रूतेः किं कत्वा प्रालेयादेः हेमावे
 लपर्वतस्य उपतटसमीपे जानता नूविशे मान पद्युतनासु प्रभुता नूयुतिल म्पुड्लि धिपित्वा कथं भूतं क्रौचर धु
 तं सदा रं क्तानां मार्गं दुनः कथं भूतं क्रौचर धु म्पुड्लि शयो वत्स यज्जुस मेगा क्तानां मार्गं कथं भूतं स्वस्ति यगापप्रशोभिः
 उत्प्रेक्षते त्वमेघः कथं विष्णोः कथं स्वरूपामः पादः स्थापय चर माद वकथं भूतस्य विष्णोः वलि नियमना म्पद्युतस्य इत्य
 नयः दसे जिहंसानां दारं सदा रं पुरा किल वर्णु पदारेः क्रौचरि विदिश रिताः रत्प नेन हस द्वा रभिधा ज्ञा द्वा स्तेन
 मान ससर सि साणां तिया तिचेति भावः प्रातेति प्राते पस्माद्वि मालयस्यादिगिरिः प्राते पादि तस्य प्रा लेयादेः ६३
 निमृगुपनिषदसः वर्त्म भूगुपनिषदो वर्त्मः निर्यागं जिनिर्ध क्यो सौ आर्या मा पुन शो भजे इत्ये वशीलः निर्यागाया
 मशोभि प्रसरणशीलः रतिभावः वलीति वलि नियमने वलि नार जो म्पद्युतः सावधानः यः सः तस्य वलि नि
 यमना म्पद्युतस्य पुरोपमालंकारः ६१ गत्वा नो द्वेद म्पुख भुजो द्वा रो न प्रस्य सधेः कैलाशस्य विदशवतिना द
 र्पणस्या ति धि स्थाः मृगो द्वा येः कुमुद विशदै यो वितः त्वः स्ति त्वं रशी भूत प्रतिदिश मि वयं वकस्या द्वा सः ६२ अथ
 चारवा भो मेघय पुनः उदी चिंदिश म्भुगा वा उ द्वे उ द्वे दश गत्वा तस्य कैलाशस्य कैशा गाम्भः यकं तस्य भर्वा र्जु न म्पति धिः प्राद्य ला
 र्णकः स्थाप भवेत् कथं भूतस्य कैलाशस्य दशमं भुजो द्वा सिन प्रस्य सधेः पुनः कथं भूतस्य विदशवतिना द र्पणस्य कैलाश
 तस्य कस्य यः कैलाशः पर्वतः मृगो द्वा येः शिखरे कट्टे र्ख द्वा का शया वतः रिपतः ज्यवि स्ता र्य स्थितः कथं भूतं म्पे
 गो द्वा येः कुमुद विशदैः च द्वा रिका शक मल बद्ध वलेः ६३ लजे यः शैला शः कथं भूतं वला स्य महा देवस्य म्पदहा
 सः म्पदहा सने र वक थं भूतं म्पदहा सः प्रातिदिश राशः भूतः प्रती भूतः यकं वा तागः इत्यनय दशो तीद शमुरव न रावो न
 भूतैः अस्मा सिनः प्रस्थानं शिखराणां संदिः दश मुरा म्पु द्वा रित प्रस्य सधिः तस्य दशमं भुजो द्वा सिन प्रस्य सधेः ६
 विदशेति विदशवतिना द र्पणस्य दरीणा द र्पण इव द र्पणः विदशवतिना द र्पण तस्य विदशवतिना द र्पणस्य
 मृगो शिखरेः कत्वा म्पुदयेः म्पुदयेः ६३ म्पुदालं कारो वद उत्य स्या म्पित्वा यित दगतेः स्तुध मिनां जना मे
 सधः क्तं द्वि र्ददशनं द्वे द गौर स्य तस्य शोभा मयः किमिति नूयन प्रेक्षया भवित्री मश न्य सोसाति द्वा म्भुजो मेच
 केवा ससा व ६३ प्रस्य चारवा भो तल दत स्य हि मा व लस्य म्पुदः पर्वतस्य भवित्रि भा विनी शो भा का ति उत्य शोभि
 वा सति त्वपि मेघे तटगते सजि समापे गजे सति कथं भूतस्यादः सधः क्तं द्वि र्ददशनं द्वे द गौर स्य तस्य कथं भू

२५
ला
कैलाश
स्य

॥ ॐ ॥
 ॥ यो ॥
 ॥ को ॥
 ॥ ॐ ॥

राग रस भिः

26

नदपिकेन तपनते प्रममेवाप्यद्वयनिहाता सा देजन रतिममनुष्यः विमुलजघनं जघनपदं विहातुं तपनं सार्धः नकोपि नत्ते सार्धं यत्
 न्ययः सलिलमिति रागिलयवचसदेसलिलवसनपपास्ति मावसुमवतिनकागमीरायाजलरुपवति इत्यर्थः मुक्तिं नि मुक्तं न्यक्तं गेधजीरमे
 वनिनते वयेन नत्ते मुक्तं राधोनिव धामेति ज्ञाप्तावा नीरलातते सायापत्रने पा प्रवीनीरसारव ज्ञाते जिह्वाते कामिनेः प्रसिद्धायेन सः
 ज्ञातास्मान् विपुलजघनपस्याः साः ताविपुलजघनं प्रवृत्तं पात्युत्पात्तकारः उपत्विन्यदेव्यं यितवसुधागंधसंपर्करम्पः प्रोत्तारं
 धुधनितसुमगंरजिभिः पायमानः नीचेवास्त्युपजिगमिषो देवपूवगिरिते रीतो वायु पक्षिमायितो कानना डुवराणां रक्षस्मस्मान्को स्पया
 र्वाभोसंरवभोभिवरापुपवनः जेजवनीदेः मदः रानैः शनैः वास्तुजिकं भूतो वायु रीतः पुन्यतशीतलेः नैमेधन्विकि कर्तुमिच्छुः गभी
 रातः देवगिरिमा मानं पर्वतः उपजिगमिषोः गुंतुकामस्य कायं भूतं गिरिं देवपूर्वदेवशब्दः गिरेः प्रादात्तदेव गिरिमित्यर्थः पुनक्
 पंभजो वायुः त्वनिष्पदोद्यमितवसुधागंधसंपर्करम्पः पुनः कथं भूतो वायुः कानना डुवराणां परासमधितापरि पाचयता विशेषण इये
 नवाको नैमिष्यमुक्तं पुनः कथं भूतो वायुः प्रोत्तारं धुधनितसुमगंयथा भूतं तपादमिगजेः पायमानः इत्यन्वयः उपेति उपसमीपगतं मि
 थः उपजिगमिषुः न स्य उपजिगमिषोः देवो जे देवः पूर्वो यस्मिन् तदेव पूर्वदशा गिरिं देवगिरिमित्यर्थः त्वनिष्पदेन भवत्रलमिचनेन सुस
 त्वास्तिनः स दुहसितः वसुधायाभूत्या कोसो गंधः तस्य संपर्कः जेनरस्यः त्वनिष्पदोद्यमितवसुधागंधसंपर्करम्पः एतेन सो गंध्य प्रो
 तरजिज्ञातः रद्विष्टः प्रोत्तारं धुधनितसुमगंयथा भूतं तपादमिगजेः पायमानः इत्यन्वयः उपेति उपसमीपगतं मि
 थिवा त्विष्टनवायाः मदं त्वगुण कानना डुवराणां कानना डुवराणां वत्ताराणामध्ये वायुः पुनः सोम्यगुणं वृगि
 रिपार्धे प्रभुजानि उपेव रत्नताणि तानि हि मध्यागमे एव पच्यते वेदितुं काव्यं ह मेधे तेन वशीतो वायुः नाशयति प्रतः त्वनिष्पदोद्य
 मितवसुधागंधसंपर्करम्पः तं यधिकं यजेत दामेधस्य पुमं जन्तुं न्यपा वायुः पुनः मानलकारो वृद्धं तत्र स्केदेनि सतवृत्ति पुथ
 मेघीकृतमापुष्यासारे स्तुपयतु मेवान्मासगुणाजलादः रतादेतो न वशीरामिता वासवा नाचमूना मत्पादित्य ह तवह मुरेव सभ
 तेन द्विजेजः ० २ प्रसव्याख्या हे मयत तदेव गिरो पर्वते पुष्यमेघीकृतमासमसकश्चित्तमेधर पूजा प्रसेनः सन एव विधोमः
 वानस्तेदकार्तके पांमहादेव पुत्र स्तुपयतु प्रतालयतु केः पुष्यासारे पुष्येः प्रोत्तारं वाव गवदमेणः पुष्यासारे वेदव्याना पुष्या
 सारे पधानयथ्येः रेवेनि भावः कथं भूते स्तेनियतवासिते देवगिरौ नितरतरस्थापिन कथं भूतेः पुष्यासारे व्यामगगाजला
 द्रे प्रोत्तारं शगगायातलपविः तेमहात्मा माहादिपतः भोमधनवशीरामिता माहादेवेन यजेतः स्वकोपनीये देववह मुरेव सभ
 मध्ये समत्तरतिन कस्य हेतोः कथं बाससीनां चमूनां रव रवधितीसना नारदाहेतोः दस्यभ्योरत्ता करणा पीतदि देतेजः एतेन तेजः
 कथनेन स्केदे स रुद्रतेन पंचमं भूतेः कथं भूतेन यथादिन्य स्योदधिकधिकं तेजः इत्यन्वयः पुष्येति पुष्यः पुष्यमेघीकृतः प्रोत्तारं
 देहायेन सः पुष्यमेघीकृतमा नियति नियतानि प्रतीकता वसति स्थितिः स्थानेन सतं नियतवसति पुष्येति पुष्यः पुष्यासारे
 पुष्यासारेः रुतं ध्रुव गति रलकारः ० २ योति लोकावतु पिगलितं मस्य वदं मवा नु पुत्र पुत्रा कवलयद न प्रीयिकर ए
 नोति धोता पागं कशां रुचा पावके समपूरं पश्चाददि गदता गुरभि गतिं गतिं न ते पेपी ० १ प्रसव्याख्या भोमधे

॥ राम ॥
 ॥ ॐ ॥